

Ягеллонського ун-ту (Краків). 1824 за дем. погляди позбавлений права викладання.

Один з ідеологів і провідників польс. нац.-визв. руху 1-ї пол. 19 ст. З поч. польс. повстання 1830–31 став головою Патріотичної спілки і увійшов до

Й. Лелевель.

складу тимчас. польс. уряду, в якому займав крайні ліві позиції. Після поразки повстання виїхав до Франції, де очолив Нац. польс. комітет, який об'єднував дем. сили польс. еміграції. За звернення до росіян, що містило заклик до спільної боротьби проти царату, 1833 був висланий із Франції. У Брюсселі очолював польс. дем. орг-ції «Молода Польща», «Об'єднання» та ін.

Л. — засновник романтич. школи в польс. історіографії. Вважав, що вирішальну роль при визначенні долі нації відіграють ідеї, нац. духовні риси. Періодизація історії Польщі, за Л., будується на етапах розквіту і занепаду характерного для слов'янства «чиновладства» (демократії). Причини падіння Польщі Л. вбачав у відступництві від нац. ідеї, засад заг. рівності, які, на його переконання, були втілені в ладі первісної Польщі. Винуватцями нар. страждань називав королів, які першими порушили слов'ян. чиновладство, а потім і шляхту, що замкнулась у становому егоїзмі. Пояснював падіння Польщі не зовн. чинниками, не насильством великих держав, що брали участь в її поділах, а внутр. причинами.

Спадщині Л. притаманна дем., респ. і антиклерикальна спрямованість. Залишив багато праць з політ. історії Польщі й Литви від найдавніших часів до 19 ст. («Нумізматика середньовіччя», т. 1–3, 1835; «Порівняння двох польських повстань, 1794 і 1830–31», вид. 1840; «Середньовічна Польща», т. 1–4, 1846–51). Держ.-правовій проблематиці присвятив дослідження «Три польські конституції 1791, 1807, 1815» (1833), «Польща, яка відроджується» (1836), «Королівська корона Польщі» (1840) та ін.

Грунтовними є і «Історія Литви і Русі аж до унії з Польщею» (1839), «Польща та Іспанія, історична між ними паралель в XVI, XVII та XVIII століттях» (1863).

Л. властиве широке розуміння форми д-ви як «співвідношення народу з владою», намагання розглядати форму правління залежно від характеру політ. режиму. Вважав, що форма правління залежить не лише від кількості правлячих осіб, а й від рівня законотворчості народу, змісту політики уряду. Виникнення д-ви пов'язував з

ЛЕЛЕВЕЛЬ (Lelewel) Йоахім (22.III 1786, Варшава — 29.V 1861, Париж) — польс. історик, публіцист і громад. діяч, професор. Закін. 1808 Віленський (Вільнюський) ун-т. Викладав у 1809–10 історію в ліцеї м. Кременя (тепер Терноп. обл.). У 1815–24 — професор Вілен. та Варшав. ун-тів. Від 1818 був членом варшав. Т-ва друзів науки, 1820 отримав диплом доктора

появою майнової нерівності, вважав, що д-ва створюється за ініціативою імущих верств, які прагнуть узаконити та закріпити сусп. нерівність, примножити свої привілеї, передусім приват. власність на землю. Остаточний поштовх процесу переходу Польщі до держ. ладу, за Л., дала зх. цивілізація, завдяки якій заможні верстви населення сприйняли ворожі як усьому слов'янству, так і польс. народові зх. принципи державності і монархізму.

Право Л. тлумачив через призму істор. методу. Не сприймаючи теорії природ. права, він, однак, визнавав ряд дем. положень цієї теорії, перш за все концепцію прав людини. Обстоював необхідність надання народу широких політ. прав і свобод, забезпечення законності та непорушності дем. політичного режиму. В працях «Витоки польського цивільного та кримінального законодавства ягеллонських часів» (1828), «Критичний розгляд Віслицьких статутів» та ін. Л. розглядав процес становлення польс. права. Вважав, що право — це інститут, який розвивається в міру розвитку сусп-ва. Чинники, що впливають на розвиток сусп-ва, викликають зміни і в праві. Походження права пов'язував з «народним рухом», «народною стихією» тощо. На відміну від теоретиків істор. школи права, в Л. поняття «народний дух», «народна стихія», «народний характер» виступають не незмінними, назавжди даними категоріями, а як прагнення до соціальної і політ. рівності, що розвивається разом із сусп-вом. Право і звичаї первісного сусп-ва Л. розглядав як тотожні категорії.

Л. був прихильником єдності слов'ян. народів. Виступав проти нац. гноблення, вважав справедливою Нац.-визв. війну укр. народу 1648–54. Його ідеї знайшли підтримку серед дем. укр. інтелігенції, у Кирило-Мефод. братстві.

Лит.: Дубровский П. Иоахим Лелевель и его ученая деятельность. СПб., 1859; Басевич А. М. Иоахим Лелевель — польс. революционер, демократ, ученый (1786–1861). М., 1961; Кеневич С. Лелевель. М., 1970; Попков Б. С. Польс. ученый и революционер Иоахим Лелевель. М., 1974.

В. І. Тимошенко.